

Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai

J.Basanavičiaus g. 5

LT-01118 Vilnius

DĖL VIEŠŲJŲ KONSULTACIJŲ DĒL EUROPOS KOMISIJOS PATEIKTŲ PASIŪLYMŲ AUTORIŲ TEISIŲ MODERNIZAVIMUI BENDROJOJE RINKOJE

PASIŪLYMAI

2016-10-28

Vilnius

Šiuo dokumentu Lietuvos aklųjų biblioteka inicijuoja, o Lietuvos bibliotekininkų draugija, Lietuvos mokslinių bibliotekų asociacija, Apskričių viešųjų bibliotekų asociacija, Savivaldybių viešųjų bibliotekų asociacija remia tame išdėstomus pasiūlymus dėl Europos Komisijos pateiktų siūlymų autoriu teisių modernizavimui skaitmeninėje bendrojoje rinkoje.

Lietuvos aklųjų biblioteka (toliau tekste – LAB) yra valstybinės reikšmės biblioteka, skirta užtikrinti lygias galimybes įprasto spausdinto teksto negalintiems skaityti asmenims (t.y., turintiems regos ar fizinę negalią, mokymosi ir kitų sutrikimų) gauti prieigą prie informacijos, dalyvauti visuomenės gyvenime ir pažinti Lietuvos kultūrą. LAB yra pagrindinė garsinių knygų leidėja šalyje, kasmet išleidžianti daugiau kaip 200 leidinių garsiniu formatu. Biblioteka aptarnauja aklųjų ir silpnaregių bendruomenę, kurią Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sajungos duomenimis 2013 m. sudaro 6081 asmenys¹. Bibliotekos garsiniai leidiniai būtini ir naudojami kitų vartotojų – pavyzdžiui, mokymosi ir fizinių sutrikimų turinčių žmonių. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, vidurinėse šalies mokyklose mokosi daugiau kaip 6000 mokymosi sutrikimų turinčių vaikų² (2014 m.). Higienos instituto sveikatos informacijos centro duomenimis, 2014 m. 11392 asmenys sirgo Parkinsono liga, kuri sutrikdo jūdesių koordinaciją ir gebėjimą laikyti bei vartyti įprasto formato knygas³.

LAB ir jos iniciatyvą remianti bibliotekininkų profesinė bendruomenė dėkinga Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai už galimybę pareikšti nuomonę apie Europos Komisijos siūlymus dėl autoriu teisių modernizavimo skaitmeninėje bendrojoje rinkoje⁴.

¹ Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sajunga, <http://www.lass.lt>

² Lietuva. Švietimas regionuose. Lygios galimybės. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2014, https://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/579_c915f0e2c4513e8271a45716bb37142d.pdf

³ <http://www.parkinsonas.org/idomu/statistika/>

⁴<http://lrkm.lrv.lt/lt/skelbimai/skelbiamos-viesosios-konsultacijos-del-ek-siulymu-autoriu-teisiu-modernizavimui-skaitmenineje-bendrojoje-rinkoje>

Dokumente pateikiami komentarai apima 3⁵ ir 4⁶ Europos Komisijos siūlymus dėl aklių, regos sutrikimų ar dėl kitos negalios išprasto spausdinto teksto negalinčių skaityti asmenų labui leidžiamų tam tikrų būdų naudoti autorų teisių ir gretutinių teisių saugomų kūrinių ir kitų objektų ir tarpvalstybinių tam tikrų kūrinių prieinamais formatais mainų Europos Sąjungos valstybėse ir tarp ES valstybių bei trečiųjų šalių.

BIBLIOTEKOS IR MARAKEŠO SUTARTIS

Lietuvos moksliinių bibliotekų asociacijos partneris, EIFL (Elektroninė informacija bibliotekoms) buvo aktyvus Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos (toliau tekste – PINO) koordinuojamų derybų, kurių rezultatas – priimta Marakešo sutartis, dalyvis⁷.

Siekiant sėkmingai įgyvendinti Sutartį bibliotekų vaidmuo itin svarbus. Visame pasaulyje bibliotekos yra pagrindiniai leidinių Brailio raštu, padidintu šriftu, garsiniu formatu šaltiniai akliems ir silpnaregiamams žmonėms leidėjai ir skleidėjai. Tik regos negalią turinčius žmones aptarnaujančios organizacijos, bibliotekos ir kiti vadintamieji „igalioti subjektai“ gali siųsti kūrinių kopijas prieinamu formatu į kitas šalis.

⁵ Pasiūlymas dėl EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS DIREKTYVOS dėl aklių, regos sutrikimų ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turinčių asmenų labui leidžiamų tam tikrų būdų naudoti autorų teisių ir gretutinių teisių saugomus kūrinius ir kitus objektus, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2001/29/EB dėl autorų teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo, [http://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/3_vie%C5%A1konsult\(1\).pdf](http://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/3_vie%C5%A1konsult(1).pdf)

⁶Pasiūlymas dėl EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTO dėl Sąjungos ir trečiųjų šalių tarpvalstybinio keitimosi autorų ir gretutinių teisių saugomų tam tikrų kūrinių ir kitų objektų prieinamos formos kopijomis aklių, regos sutrikimų ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turinčių asmenų labui, http://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/4_%20Vie%C5%A1konsult.pdf

⁷<http://www.eifl.net/eifl-in-action/right-read>

MARAKEŠO SUTARTIS IR LIETUVA

LAB sveikino politinį Lietuvos įsipareigojimą įgyvendinti Marakešo sutartį 2013 m. rugėjo 27 d. tapus ketvirta sutartį pasirašiusia ES nare.

Marakešo sutarties nuostatų įgyvendinimas siejasi su Lietuvos įsipareigojimais pagal Jungtinių Tautų neįgalijuojančią teisių konvenciją (JTNTK), ypač su konvencijos 9 straipsniu dėl prieinamumo, 21 straipsniu dėl galimybės gauti informaciją ir 30 straipsniu dėl dalyvavimo kultūriniam gyvenimui, aktyviame poilsyje, laisvalaikyje ir sporte⁸.

Marakešo sutartis suteiks naujų galimybių ir naudos Lietuvoje ir užsienyje gyvenantiems iprasto spausdinto teksto negalintiems skaityti lietuviams.

Sutartis sumažins PINO studijoje Autorių teisių apribojimai ir išimtys regos sutrikimų turintiems žmonėms (2007 m.) apibūdintus elektroninių failų gavimo iš Lietuvos leidėjų sunkumus⁹. Sutartyje pateikta „įgaliotojo subjekto“ apibrėžtis leidžia kurti kūrinių kopijas prieinama forma pelno nesiekiančioms institucijoms įskaitant švietimo įstaigas, viešasias ir specialiašias bibliotekas. Todėl daugiau Lietuvos bibliotekų gali įsitraukti į leidinių specialiaisiais formatais gamybą ir tokiu būdu padidinti institucijų pajėgumą aptarnauti aklujų ir siplnaregių bendruomenę bei pagerinti teikiamų paslaugų kokybę.

Ateityje kūriniai specialiaisiais formatais lietuvių kalba gali būti legaliai importuojami iš ES valstybių ir prie sutarties prisijungusių trečiųjų šalių. Svarbu pažymeti, kad būtų įmanomas ir gyventojams reikalingų, bet šiuo metu neprieinamų kūrinių lenkų ir rusų kalbomis importas. Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis, užsienyje (įskaitant Jungtinę Karalystę, Airiją, Vokietiją, Norvegiją ir kitas šalis) gyvena 472563 Lietuvos Respublikos piliečiai¹⁰. Tikėtina, kad dalį užsienio Lietuvos piliečių bendruomenės sudaro iprasto spausdinto teksto negalintys skaityti asmenys. Tokie asmenys gaus teisėtą prieigą prie LAB bei kitų institucijų sukurtų leidinių specialiaisiais formatais. Svarbu atkreipti dėmesį, kad sutartis suteiks teisinio tikrumo plėtoti Lietuvos virtualią aklujų biblioteką ELVIS¹¹, per metus sulaukiančią daugiau kaip 16 tūkstančių apsilankymų.

Galimybė keistis kūriniuose tarp valstybių leis žymiai sumažinti gamybos kaštus. Pavyzdžiui, organizacijos Australijos rega (angl. Vision Australia) vertinimu, nesant poreikio kurti specialiojo formato vienai knygai vidutiniškai suraupoma 2000 JAV dolerių¹².

⁸ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.335882>

⁹ SCCR/15/7 Case study 7 Lithuania: www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=75696

¹⁰ 2015 metų migracijos metraštis, <http://www.migracija.lt/index.php?1357390560>

¹¹ 2010-2012 m. ELVIS sukūrimas buvo finansuotas gavus ES struktūrinių fondų paramą projektui „Virtuali aklujų biblioteka“ pagal Ekonomikos augimo veiksmų programos 3 prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ įgyvendinimo priemonę „Lietuvos kultūra informacinėje visuomenėje“; <http://elvis.labiblioteka.lt/home/show>

¹² http://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2016/article_0009.html

Tarpvalstybiniai mainai paskatins glaudesnį bendradarbiavimą tarp specialiųjų Lietuvos, Lenkijos, Estijos, Latvijos, Rusijos ir kitų šalių bibliotekų, sustiprins tarptautinius ryšius ir leis Lietuvai labiau pasinaudoti tarptautine patirtimi, sėkminges veiklos pavyzdžiais ir ištekliais.

Pastabos dėl dokumente nr. 3 išdėstyto siūlymų. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl aklų, regos sutrikimų ar dėl kitos negalios įprasto spausdinto teksto negalinčių skaityti asmenų labui leidžiamų tam tikrų būdų naudoti autorų teisių ir gretutinių teisių saugomų kūrinių ir kitų objektų

Pagarba Marakešo sutarties siekiams

LAB ir jos iniciatyvą remianti profesinė bibliotekininkų bendruomenė sveikina sprendimą neįtraukti papildomų 3 ir 4 straipsniuose numatytau išimčių taikymo reikalavimų, tokų kaip kompensacijos schemas arba išankstinė patikra, ar prieinamos formos kopijų galima gauti rinkoje (11 konstatuojamosios siūlymų dalies punktas).

Sutarties ir siūlymų Direktyvai tikslas yra padidinti saugomų kūrinių prieinamumą naudos gavėjams užtikrinant, kad visi naudos gavėjai ir juos aptarnaujančios pelno nesiekiančios organizacijos gali naudotis privaloma ir harmonizuota išimtimi. Naujų barjerų kūrimas prieštarautų šiam tikslui.

Kompensacijos schema iš esmės taptų dvigubu mokesčiu, kuris užkrautų papildomų išlaidų naštą bibliotekoms, pelno nesiekiančioms ir panašioms organizacijos, o taip pat ir įprasto spausdinto teksto negalintiemis skaityti asmenims.

Svarbu pažymėti, kad kuriant kopijas specialaisiais formatais kūrinys yra nuperkamas arba isigyjamas kitais teisētais būdais, o kopija specialiuoju formatu kuriama siekiant vienintelio tikslo – lygiomis teisėmis suteikti prieigą prie kūrinio įprasto spausdinto teksto negalintiemis skaityti asmenims, ir veikla vykdoma nesiekiant pelno.

Reikalavimas prieš pasinaudojant išimtimi tikrinti, ar kūrinj specialiuoju formatu galima gauti rinkoje, pavers sutartį ir direktyvą neįgyvendinamomis praktikoje.

Būtų sudėtinga, o daugeliu atvejų tiesiog neįmanoma, aiškiai nustatyti, ar kūrinj galima gauti rinkoje tam tikru specialiuoju formatu, ypač tarpvalstybinių mainų atvejais. Daugelis bibliotekų neturi reikiamaus išteklių, reikalingų atlikti kiekvieno leidinio išankstinę patikrą, ir didelė rizika gali priversti bibliotekas atsisakyti teikiti tokią paslaugą.

Svarbu pažymėti, kad Sutartis ir Direktyva skirti pataisyti situaciją, kai pasaulinėje rinkoje negebama užtikrinti galimybę naudotis kūriniais specialaisiais formatais. Be abejonių, jeigu kūrinys specialiuoju formatu gali būti gautas rinkoje už prieinamą kainą, biblioteka visada gali nuspresti jį išsigyti.

Kitą negalią turintys asmenys

LAB ir jos iniciatyvą remianti profesinė bibliotekininkų bendruomenė sveikina siūlymą įvertinti padėtį, kiek tai susiję su prieinamų formų kūrinių ir kitų objektų, kuriems ši direktyva nėra taikoma, pasiekiamumu ir su prieinamų formų kūrinių ir kitų objektų pasiekiamumu kitokią negalią turintiems asmenims.

Mes ypač sveikiname ketinimą per dvejus metus po perkėlimo datos pateikti ataskaitą, kurioje turi būti įvertinta, ar tikslinga svarstyti šios direktyvos taikymo sritys pakeitimą (7 straipsnis, 16 konstatuojamosios siūlymų dalies punktas).

Atsižvelgiant į įsipareigojimus, prisijmtus pagal Jungtinę Tautų organizacijos Neįgaliųjų teisių konvenciją, bibliotekoms turi būti leista lygiomis teisėmis aptarnauti visus vartotojus nepriklausomai nuo to, kokią negalią jie turi. Šiuose įsipareigojimuose numatyta vienoda bet kokią negalią turinčių žmonių teisė gauti informaciją ir lygios galimybės dalyvauti kultūriname gyvenime (21 ir 30 straipsniai). Priešingu atveju, bibliotekininkas gali atsidurti situacijoje, kai jis/ji bus priverstas (-a) teikdamas (-a) paslaugas diskriminuoti kitokią, nei numatyta Direktyvoje, negalią turinčius vartotojus, pvz., kurčiuosius ir neprigirdinčius asmenis. Tokia situacija nepriimtina ir specialiosiose neįgaliuosius aptarnaujančiose bibliotekose.

Pastabos dėl dokumente nr. 4 išdėstyto siūlymų. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl Sąjungos ir trečiųjų šalių tarpvalstybinio keitimosi autorių ir gretutinių teisių saugomų tam tikrų kūrinių ir kitų objektų prieinamos formos kopijomis aklų, regos sutrikimų ar kitų negalinčių skaityti įprasto spausdinto teksto asmenų labui.

Apskaitos reikalavimai įgaliotiems subjektams

LAB ir jos iniciatyvą remianti profesinė bibliotekininkų bendruomenė reiškia susirūpinimą dėl įgaliotų subjektų įpareigojimo vykdyti apskaitą, kuri viršija Marakešo sutartyje nustatytus reikalavimus ir gali sutrikdyti efektyvų Sutarties įgyvendinimą.

Kreipiamės į Kultūros ministeriją, kviesdami ją priešarauti apskaitos nuostatom, kurios viršija tai, kas buvo nurodyta Marakešo sutarties 2 straipsnio c) dalyje ir kam pritarė ES ir valstybės narės įskaitant Lietuvą 2013 m. birželį Marakeše.

Siūlomo reglamento 5 straipsnis, nagrinėjantis tarpvalstybinius mainus su trečiosiomis šalimis, viršija Marakešo sutarties nuostatas trimis būdais:

1. Jame nenustatyta, kad įgaliotieji subjektai, tokie kaip bibliotekos, gali nustatyti ir laikytis savo apskaitos procedūrų.
2. Jame reikalaujama, kad įgaliotasis subjektas skelbtų ir atnaujintų savo žiniatinklio svetainėje informaciją, kaip jis vykdo a–c punktuose išdėstytais prievoles.

3. Jame reikalaujama, kad įgaliotasis subjektas paprašytas pateikti bet kuriam naudos gavėjui ar teisių turėtojui išsamią informaciją apie kūrinius ir kitus objektus, kurių prieinamos formos kopijas jis turi, ir prieinamas formas; ir (b) informaciją apie įgaliotuosius subjektus, su kuriais jis keitėsi prieinamos formos kopijomis.

Visi šie papildomi reikalavimai gali tapti dideliu iššūkiu ir nereikalina našta bibliotekoms, ypač nespecialiosioms. Visų pirmą, šie reikalavimai **leidžia trečiosioms šalims daryti įtaką bibliotekos apskaitos procedūroms**, kas yra iš esmės netinkama ir joms užkrauna per didelę naštą. Antra, reglamente apskaita paverčiama **privaloma**, kas gali atgrasyti mažesnes ar mažiau išteklių turinčias bibliotekas nuo paslaugų teikimo neįgaliesiems asmenims. Trečia, **reikalavimai paverčia bibliotekas priklausomomis nuo autorių teisių turėtojų**, kurie gali pateikti neribotą užklausą dėl tarpvalstybinių mainų su trečiosiomis šalimis kiekį prašydami išsamios informacijos.

Neatsisakius tokių reikalavimų bus užkirstas keliai efektyviems tarpvalstybiniams mainams su trečiosiomis šalimis, atitinkamai ir sutarties tikslų įgyvendinimui. Siūlomi reikalavimai gali sudaryti nepageidautiną precedentą trečiosioms šalims, ypač susaistytoms su ES ekonominės partnerystės ar asociacijos sutartimis. Prtingų ir praktikoje įgyvendinamų kopijų prieinamais formatais eksporto ir importo ES valstybėse narėse bei trečiosiose šalyse sėlygų sudarymas yra esminė platus Sutarties įgyvendinimo jvairiose šalyse prielaida.

Kilus klausimams ar esant pastaboms dėl šių komentarų maloniai prašome kreiptis į Lietuvos aklųjų bibliotekos direktorię dr. Rasą Januševičienę.

Artimiausiu metu Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai bus pateikti pasiūlymai ir pastabos dėl Komisijos komunikato dėl sąžiningos, veiksmingos ir konkurencingos autorių teisėmis grindžiamos Europos ekonominės skatinimas bendrojoje skaitmeninėje rinkoje (1 viešosių konsultacijos dokumentas) ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje (2 viešosios konsultacijos dokumentas).

Lietuvos aklųjų bibliotekos direktoriė

dr. Rasa Januševičienė

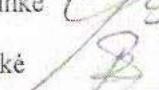
Lietuvos bibliotekininkų draugijos pirmininkė

Alina Jaskūnienė

Lietuvos mokslinių bibliotekų asociacijos pirmininkė

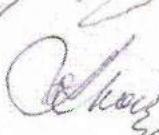

Emilija Banionytė

Apskritių viešųjų bibliotekų asociacijos pirmininkė

dr. Rasa Januševičienė

Savivaldybių viešųjų bibliotekų

asociacijos pirmininkė

Danguolė Abazoriuvienė

Originalas paštu nebus siunčiamas

Lietuvos Respublikos kultūros
ministerijai

2016-10-28 Nr. SD-16-*263*

I

Nr.

DĖL VIEŠŲJŲ KONSULTACIJŲ DĖL EUROPOS KOMISIJOS PATEIKTŲ PASIŪLYMŲ AUTORIŲ TEISIŲ MODERNIZAVIMUI BENDROJOJE RINKOJE

P a ž y m i m e, kad Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka pritaria ir palaiko Lietuvos aklųjų bibliotekos, Lietuvos bibliotekininkų draugijoš, Lietuvos mokslinių bibliotekų asociacijos, Apskritių viešųjų bibliotekų asociacijos ir Savivaldybių viešųjų bibliotekų asociacijos siūlymus dėl autorų teisių modernizavimo bendrojoje rinkoje.

Generalinis direktorius

Renaldas Gudauskas

Vainora Knopkuvienė, tel. 85 239 8509, vainora.knopkuviene@lnb.lt